

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีความหลากหลายของชาติพันธุ์สูงที่สุดจังหวัดหนึ่ง มีความสอดคล้องกับรูปแบบของถิ่นอาศัยและวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมา (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ : 2551) และยังเป็นปฐมอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีมรดกทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน มีแม่น้ำกกซึ่งมีต้นกำเนิดในประเทศพม่าไหลเข้าสู่ประเทศไทย ผ่านอำเภอแม่จัน อำเภอเวียงชัย ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่บ้านสบกก ในอำเภอเชียงแสน ซึ่งสายน้ำนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม วรรณกรรม ศิลปพื้นบ้าน ประติมากรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงการวางผัง (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2528 : 5) ปัจจุบันริมฝั่งแม่น้ำยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะชาติพันธุ์ชนเผ่า ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงทำให้มีความแตกต่างทางด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตามพื้นฐานของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของสังคมตามวิถีชีวิตของชนเผ่า

และเมื่อวัฒนธรรมคือสิ่งสะท้อนความนึกคิดและวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคม ที่มนุษย์ในอดีตได้พยายามสร้างสรรค์ขึ้น และได้ตกทอดเป็นมรดกสืบมาจนถึงคนรุ่นปัจจุบัน และมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้ (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2523 : 93) ซึ่งในการอนุรักษ์นั้นมักจะเกิดปัญหาและข้อขัดแย้งในชุมชนเสมอทั้งปัญหาทางด้านเทคนิคและปัญหาทางด้านการเมือง แรงจูงใจในการอนุรักษ์ รวมทั้งกระบวนการอนุรักษ์ซึ่งมีรายละเอียดที่ต่างกันในแต่ละประเทศควรจะมีการดำเนินการให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ , 2547 : 40)

ซึ่งในปัจจุบันวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ถูกทำลายและเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งจากนโยบายส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยว จึงทำให้หมู่บ้านและพื้นที่ต่างๆได้รับผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง มีการตั้งถิ่นฐานอย่างไร้ระเบียบ ขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมและการใช้พื้นที่

ดังนั้นการอนุรักษ์และรักษาคุณค่าของชุมชน เพื่อสืบทอดเอกลักษณ์ของชุมชนชาติพันธุ์พื้นถิ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเหมาะสม และสามารถตอบสนองต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นเรื่องรีบเร่งที่ควรศึกษาและแก้ไข เพื่อให้วัฒนธรรมท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงนับว่าเป็นประโยชน์ในกรณีที่ทำการศึกษา เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้และนำไปสู่รูปแบบการพัฒนา รวมถึงการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

1.2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต การอยู่อาศัยของชาติพันธุ์ชนเผ่าตามความหลากหลายและที่ตั้งของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำกก ตลอดจนศึกษาถึงบริบทความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและแม่น้ำ

1.2.2 เพื่อศึกษาลักษณะที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.2.3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการอนุรักษ์เพื่อให้สามารถรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

1.3. คำถามการวิจัย

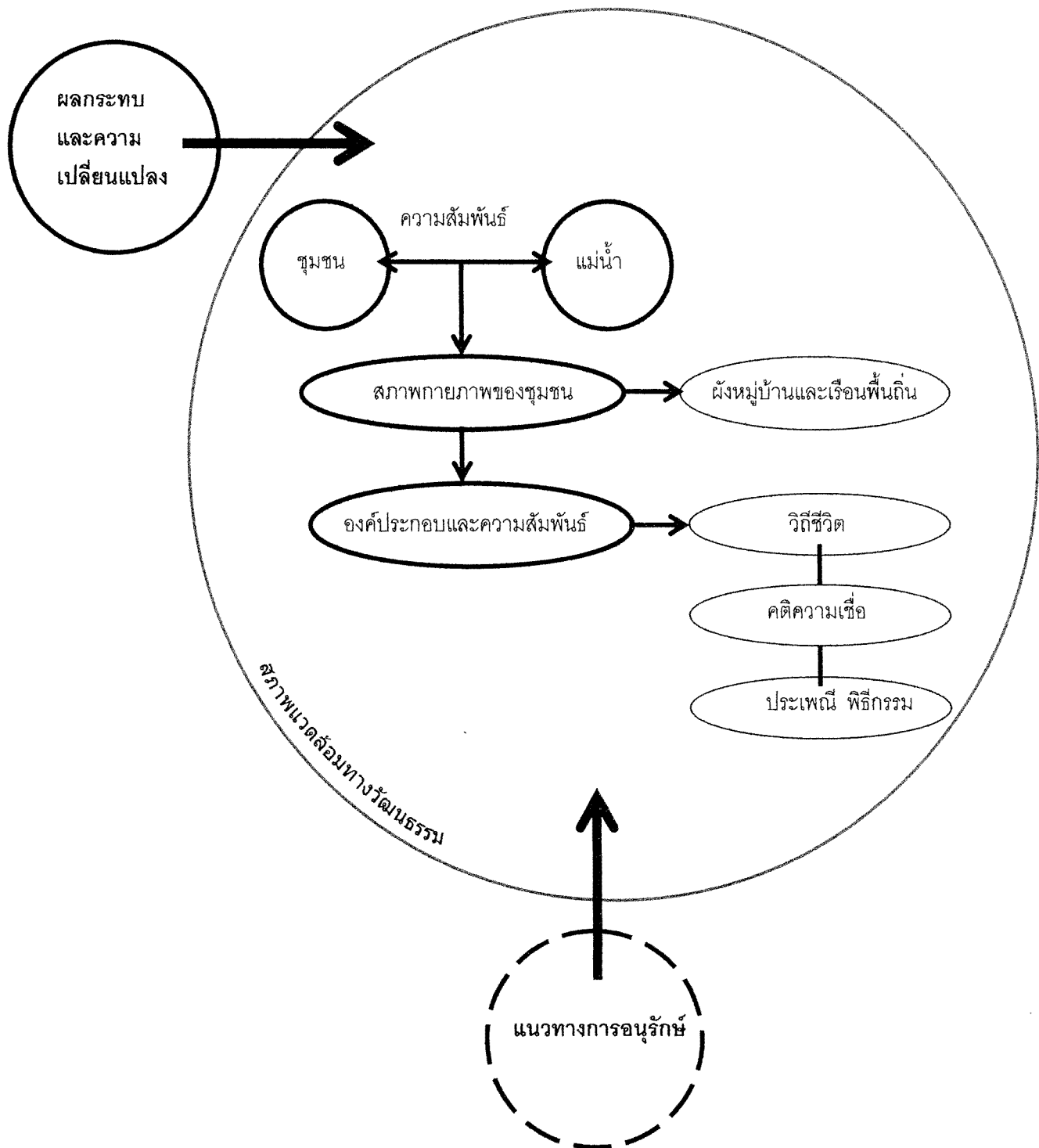
1.การดำรงอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ชนเผ่าในชุมชนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำตลอดจนสภาพแวดล้อมอย่างไร

2.การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม รวมถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นหรือไม่อย่างไร

1.4. สมมุติฐาน

การกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพทางวัฒนธรรมตามเอกลักษณ์ในแต่ละชุมชน จะสามารถสงวนรักษาคุณค่าทางประเพณี วัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

1.5 กรอบแนวความคิด

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

เพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่อาศัยริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมในชุมชนตลอดริมฝั่งแม่น้ำกก รวมถึงการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของชุมชนในด้านต่างๆ ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อวิเคราะห์ภาพรวมและสรุปถึงปัญหา รวมทั้งหาแนวทางเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนอย่างยั่งยืน

ขอบเขตทางด้านพื้นที่โครงการ

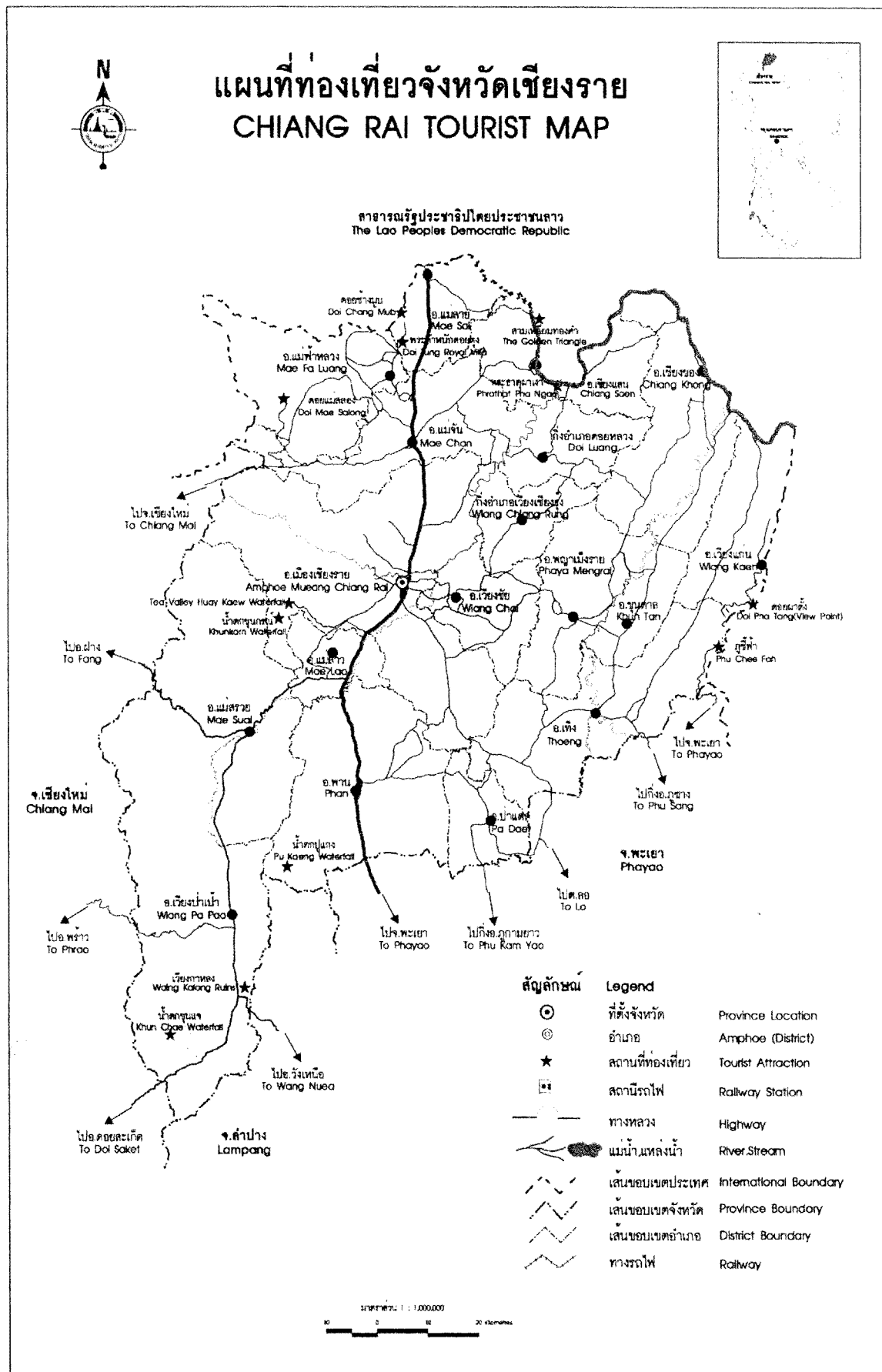
ศึกษาและสำรวจภาคสนามในพื้นที่ที่เลือกเป็นกรณีศึกษาโดยมีเงื่อนไขคือ เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนขนาดใหญ่ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในพื้นที่ริมแม่น้ำกก ซึ่งประกอบด้วย

บ้านจะคือ ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ชนเผ่าลาหู่ / มูเซอ

บ้านรวมมิตร ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ชนเผ่ากะเหรี่ยง

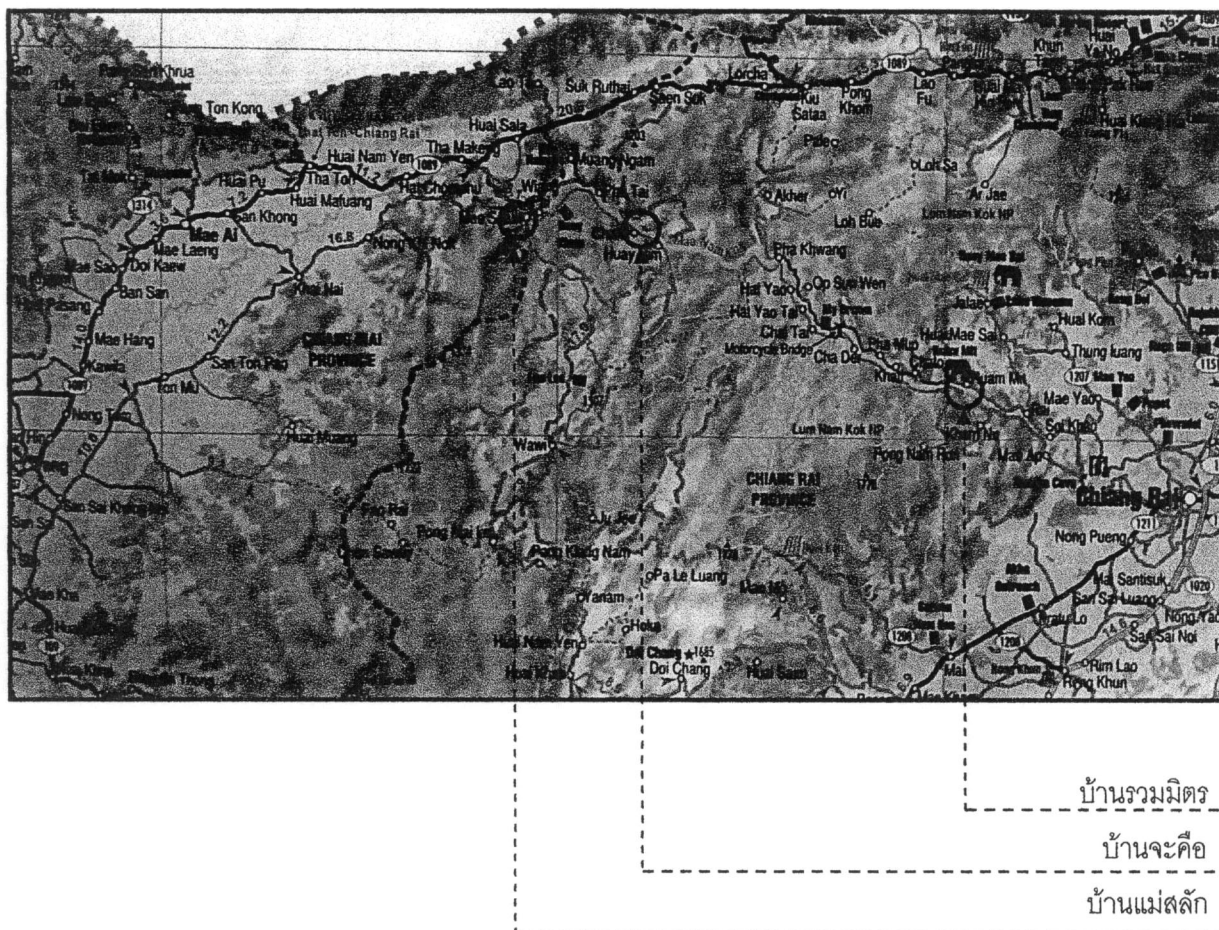
บ้านแม่สลัก ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ชนเผ่าจีนฮ่อ / อาข่า เย้า

ทั้งนี้มีชุมชนแม่น้ำกกจากท่าตอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ถึงสะพานแม่ฟ้าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยมีเส้นทางจากท่าตอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ บ้านแม่สลัก (เขตแดนเชียงใหม่-เชียงราย) บ้านใหม่ (หมู่บ้านไทยใหญ่) บ้านเมืองงาม (หมู่บ้านกะเหรี่ยง) บ้านผาใต้ (หมู่บ้านมูเซอ) บ้านจะคือ (หมู่บ้านมูเซอ) บ้านผามูบใหม่ (หมู่บ้านมูเซอใหม่) ไปง้ำน้ำร้อนห้วยหมากเลี่ยม บ้านกะเหรี่ยงรวมมิตร (หมู่บ้านกะเหรี่ยง)

ที่มา : www.thai.tourismthailand.org/map/chiangrai-57-1.html

ภาพที่ 1.2 แสดงแผนที่ท่องเที่ยวและแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 1.3 แผนที่แสดงพื้นที่หมู่บ้านที่ทำการศึกษาลำรวจ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

- 1.5.1 เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวางแผนที่ดิน และพัฒนาของหน่วยงานราชการ เอกชนและประชาชนในท้องถิ่น
- 1.5.2 เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนที่สามารถประยุกต์ใช้ในพื้นที่ที่มีสภาพ คล้ายคลึงกับพื้นที่ศึกษาได้
- 1.5.3 เป็นข้อมูลเชื่อมโยงและบูรณาการของโครงการที่เกี่ยวข้อง

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์ หมายถึง การสงวนรักษาให้สามารถใช้ประโยชน์ได้นานต่อไปในอนาคต และสิ่ง ที่ควรอนุรักษ์มีด้วยกันอยู่หลายประเภท ทั้งรูปธรรมและทางกายภาพ เช่น เมือง พื้นที่บางส่วน หรือ ชิ้นส่วนของอาคาร รวมถึงที่เป็นนามธรรม เช่น ประเพณี วิถีชีวิต

จังหวัดเชียงราย หมายถึง จังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ เป็นระยะทาง 829 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 11,678 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ริมฝั่งแม่น้ำหลายสาย แบ่งการปกครองออกเป็น 18 อำเภอ

แม่น้ำกก หมายถึง แม่น้ำซึ่งต้นน้ำเกิดอยู่ในเขตรัฐฉานของพม่า ไหลผ่านเข้าสู่ประเทศไทยที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ แล้วไหลวกมาทางทิศตะวันออกผ่านอำเภอเมืองเชียงราย เข้าไปในทางอำเภอแม่จัน ไหลลงสู่แม่น้ำโขงบริเวณ สบกก ในเขตท้องที่อำเภอเชียงแสน มีความยาวประมาณ 114.5 กิโลเมตร

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ

สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะทางกายภาพที่ประกอบด้วยอาคาร สิ่งก่อสร้าง สถานที่ ที่มีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต